

Braginskiy, O. B. *Neftegazovyy kompleks mira* [Oil and gas complex of the world]. Moscow: Neft i gaz, 2006.

Bushuyev, V. V., Konoplyanik, A. A., and Mirkin, Ya. M. *Tseny na neft: analiz, tendentsii, prognoz* [Oil prices: analysis, trends, forecast]. Moscow: Energiya, 2013.

Kyzym, M. O. et al. "Kontseptualni zasady zmitsnennia palyvnoi bezpeky natsionalnoi ekonomiky" [Conceptual framework for strengthening the fuel security of the national economy]. *Problemy ekonomiky*, no. 1 (2017): 79-88.

Kolosovskiy, N. N. *Teoriia ekonomicheskogo rayonirovaniia* [The theory of economic regionalization]. Moscow: Mysl, 1969.

Nazarchuk, L. M. *Innovatsii v neftegazovyy kompleks* [Innova-

tions in the oil and gas complex]. Kyiv: Natsyonalnaya akademiya upravleniya, 2007.

Roy, L. V., and Tretiak, V. P. *Analiz otraslevykh rynkov* [Analysis of industry markets]. Moscow: INFRA-M, 2008.

Shpilevskiy, V. V., Saprionov, Yu. A., and Salashenko, T. I. "Analitichni aspekty otsinky enerhetychnoi zalezhnosti v naftodefitsytnykh krainakh" [Analytical aspects of the estimation of energy dependence in oil-deficit countries]. *Problemy ekonomiky*, no. 1 (2013): 14-21.

Shydlovskiy, A. K. et al. *Enerhetychni resursy ta potoky* [Energy resources and flows]. Kyiv: Ukrainski entsyklopedychni znannia, 2003.

УДК 330:061.66:631.1

АГРАРНЕ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ В ЗОНІ РИЗИКОВОГО ЗЕМЛЕРОБСТВА: ПРИНЦИПИ ТА ПРІОРИТЕТИ РАЦІОНАЛІЗАЦІЇ

© 2017 ГОЛЯН В. А., САВЧУК В. В.

УДК 330:061.66:631.1

**Голян В. А., Савчук В. В. Аграрне природокористування в зоні ризикового землеробства:
принципи та пріоритети раціоналізації**

Розкрито сутність аграрного природокористування як важливої передумови сільськогосподарського виробництва в зоні ризикового землеробства (зона осушення, зона зрошення та гірські території). Виявлено проблемні моменти раціоналізації аграрного природокористування в зоні осушення у зв'язку зі структурними деформаціями сільськогосподарського виробництва. Визначено основні галузеві та інституціональні пріоритети аграрного природокористування в зоні осушення. Сформульовано принципи аграрного природокористування в зоні ризикового землеробства, які полягають у відновленні традиційної сільськогосподарської спеціалізації, дотриманні еколого-економічної збалансованості, забезпеченні адаптованості до міжнародних природоохоронних конвенцій, всебічній боротьбі із сільською бідністю, подоланні асиметричності інформації, збереженні продовольчої спрямованості сільськогосподарського виробництва, трансформації негативних екстерналій в позитивні.

Ключові слова: аграрне природокористування, раціоналізація, інвестиції, спеціалізація, осушені землі, сільська бідність, меліорація.

Рис.: 1. **Бібл.:** 8.

Голян Василь Анатолійович – доктор економічних наук, професор, директор Громадської організації «Європейський аналітичний центр» (вул. Ковельська, 1, Луцьк, 43000, Україна)

E-mail: golian_v@ukr.net

Савчук Владислав Вадимович – аспірант, ДУ «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України» (бульвар Тараса Шевченка, 60, Київ, 01032, Україна)

E-mail: admin@expertcentr.org

УДК 330:061.66:631.1

УДК 330:061.66:631.1

Голян В. А., Савчук В. В. Аграрное природопользование в зоне рискованного земледелия: принципы и приоритеты рационализации

Golyan V. A., Savchuk V. V. The Agrarian Natural Resource Use in the Area of Risky Farming: Principles and Priorities for Rationalization

Раскрыта сущность аграрного природопользования как важной предпосылки сельскохозяйственного производства в зоне рискованного земледелия (зона осушения, зона орошения и горные территории). Выявлены проблемные моменты рационализации аграрного природопользования в зоне осушения в связи со структурными деформациями сельскохозяйственного производства. Определены основные отраслевые и институциональные приоритеты аграрного природопользования в зоне осушения. Сформулированы принципы аграрного природопользования в зоне рискованного земледелия, которые заключаются в восстановлении традиционной сельскохозяйственной специализации, соблюдении эколого-экономической сбалансированности, обеспечении адаптированности к международным природоохранным конвенциям, всесторонней борьбе с сельской бедностью, преодолении асимметрии информации, сохранении продовольственной направленности сельскохозяйственного производства, трансформации негативных экстерналий в положительные.

The essence of agrarian natural resource use as an important prerequisite for agricultural production in the area of risky farming (drainage zone, irrigation zone, and mountainous areas) has been disclosed. The problem points of rationalizing the agrarian natural resource use in the drainage zone have been identified in relation to the structural deformations of agricultural production. The main sectoral and institutional priorities for agrarian natural resource use in the drainage zone have been determined. The principles of agrarian natural resource use in the area of risky farming have been formulated, consisting in the restoration of traditional agricultural specialization, maintaining the environmental-economic balance, ensuring the adaptability to international environmental conventions, comprehensively countering the rural poverty, overcoming the asymmetry in information, preserving the food orientation of agricultural production, and transforming negative externalities into positive effects.

Ключевые слова: аграрное природопользование, рационализация, инвестиции, специализация, осушенные земли, сельская бедность, меліорація.

Keywords: agrarian natural resource use, rationalization, investment, specialization, drainage lands, rural poverty, melioration.

Рис.: 1. **Библ.:** 8.

Fig.: 1. **Bibl.:** 8.

Голян Василь Анатольевич – доктор экономических наук, профессор, директор Общественной организации «Европейский аналитический центр» (ул. Ковельская, 1, Луцк, 43000, Украина)

E-mail: golian_v@ukr.net

Golyan Vasyl A. – D. Sc. (Economics), Professor, Director of the Public Organization "European Analytical Centre" (1 Kovelska Str., Lutsk, 43000, Ukraine)

E-mail: golian_v@ukr.net

Савчук Владислав Вадимович – аспирант, ГУ «Институт экономики природопользования и устойчивого развития Национальной академии наук Украины» (бульвар Тараса Шевченка, 60, Киев, 01032, Украина)

E-mail: admin@expertcentr.org

Savchuk Vladyslav V. – Postgraduate Student, «Institute of Environmental Economics and Sustainable Development of the National Academy of Sciences of Ukraine» (60 Tarasa Shevchenka Blvd., Kyiv, 01032, Ukraine)

E-mail: admin@expertcentr.org

Процес сільськогосподарського виробництва, крім безпосереднього використання земельних ресурсів, потребує застосування комплексу заходів, спрямованих на створення умов збереження агроландшафтів та уникнення еколого-деструктивних процесів, регулювання водно-повітряного режиму на сільськогосподарських угіддях, здійснення агролісомеліоративних, агротехнічних, агрохімічних та гідромеліоративних заходів. Комплекс таких заходів являє собою процес аграрного природокористування. Внаслідок половинчатості та спорадичності інституціональних перетворень в сільськогосподарському виробництві пріоритети аграрного природокористування не завжди корелюють з домінантами невиснажливого та збалансованого використання земельних та інших природних ресурсів, що закладає значні ризики стосовно втрати природної родючості сільськогосподарських угідь вже у середньостроковій перспективі.

Особливо ускладненим є формування механізму раціоналізації аграрного природокористування в зоні ризикового землеробства, де досягнення високого рівня ефективності сільськогосподарського виробництва потребує додаткових витрат на усунення різних несприятливих умов господарювання (природна ренатуралізація, крутизна, паводки та повені). Викладене зобов'язує розглянути пріоритети раціоналізації природокористування в зоні ризикового землеробства з позицій усунення проявів марнотратного та деструктивного використання природно-ресурсної бази сільськогосподарського виробництва через умонтування в діяльність землекористувачів сучасного набору принципів екологізації всіх фаз відтворювального процесу.

Метою статті є визначення принципів та пріоритетів раціоналізації аграрного природокористування з урахуванням структурних зрушень у сільськогосподарському виробництві в перехідний період та в умовах ринкових відносин, а також природнокліматичних умов господарського освоєння земельно-ресурсного потенціалу в регіонах України.

Аграрне природокористування – це комплекс заходів, спрямованих на забезпечення процесу сільськогосподарського виробництва на основі використання агроресурсного потенціалу та інших природних ресурсів, які забезпечують відповідний водно-повітряний режим сільськогосподарських угідь та упереджують прояви виснажливого використання ґрунтів.

При виборі пріоритетів раціоналізації аграрного природокористування необхідно виходити з розуміння засадничих основ природокористування, його раціонального та нераціонального типів. С. Дорогунцов, П. Борщевський та Б. Данилишин розглядають систему природокористування як синтезований за конкретний історичний період спосіб взаємодії суспільства та навколишнього природного середовища, що свідчить про рівень розвитку і мету суспільства, специфіку потреб і навантаження на природне середовище. Тому існуючий в конкретний період тип природокористування (раціональне чи нераціональне) зумовлює специфіку задоволення суспільством своїх потреб, а також рівень їх реалізації, включаючи в майбутньому можливість біологіч-

ного розширеного відтворення природного потенціалу навколишнього середовища [4, с. 5].

Учені Національного інституту стратегічних досліджень раціоналізацію аграрного природокористування пов'язують із залученням землі як природного ресурсу до сільськогосподарського виробництва. Механічна та хімічна обробка ґрунтів, зміна їх цільового призначення, меліорація та інша господарська діяльність людини становлять антропогенне забруднення, наслідком якого є порушення природних характеристик ґрунтів [8, с. 32].

На думку Т. Кузнецової та М. Аверкіної, підвищення еколого-економічної ефективності аграрного природокористування на сьогодні є однією з ключових передумов ринкового зростання. Передумовами, що формують еколого-економічну ефективність аграрного природокористування, є раціональне використання сільськогосподарських земель, рівень урожайності та структура посівних площ сільськогосподарських угідь, екологізація агропромислового виробництва, використання ресурсозберігаючих технологій виробництва, введення інтенсивного методу господарювання, використання сільськогосподарських машин нових поколінь, розроблених з урахуванням екологічних вимог та стандартів [5, с. 135].

С. Рогач основними напрямками та умовами реалізації стратегії сталого розвитку аграрного природокористування вважає: забезпечення ефективного, екологічнобезпечного та соціально спрямованого функціонування господарських систем національної аграрної сфери; об'єднання капіталу природних ресурсів з метою досягнення високої ефективності їх використання; забезпечення цілісності природно-господарської системи агросфери [7, с. 22].

Тривалий період домінування галузевого підходу в організації сільськогосподарського виробництва призвів до недостатнього врахування комплексу чинників, які здійснюють безпосередній вплив на розвиток рослинництва та тваринництва і забезпечують своєчасне та розширене відтворення ресурсно-виробничого потенціалу аграрної сфери. У результаті на окремих територіях в останні роки значно погіршилися природно-ресурсні умови ведення сільськогосподарського виробництва та розвитку інших галузей господарського комплексу. Значно підвищилися ризики щодо отримання критично необхідного рівня ефективності виробничо-господарської діяльності на конкретних територіях.

Тобто мова йде про так звані зони ризикового землеробства, де забезпечення повноцінного та високопродуктивного сільськогосподарського виробництва напряму залежить від своєчасності здійснення агротехнічних та інших заходів і де природно-кліматичний фактор має вирішальний вплив на продуктивність сільськогосподарських угідь в разі відсутності відповідної гідротехнічної інфраструктури.

Виходячи з природно-кліматичних умов розвитку сільськогосподарського виробництва та наслідків галузевого підходу до комплексоутворення в аграрному секторі, можна стверджувати, що в Україні чітко викристалізувалися такі зони ризикового землеробства:

зона осушення, зона зрошуваного землеробства та гірські території. В умовах планової економіки цим зонам відводилася відповідна роль в міжобласному поділі праці та, як правило, сільськогосподарська спеціалізація в цілому відповідає наявним природно-ресурсним передумовам, що мінімізувало інтенсивність протікання природно-техногенних процесів і давало можливість отримувати прийнятний рівень ефективності виробничо-господарської діяльності.

Для підвищення ефективності виробничо-господарської діяльності на цих територіях була сформована розгалужена система гідротехнічних споруд, яка в одних регіонах мала знизити рівень вологості, а в інших – компенсувати нестачу вологи для забезпечення умов розвитку сільськогосподарського виробництва. Це відбувалося завдяки здійсненню масштабних меліоративних проєктів, які дуже часто призводили до незворотних змін в біоценозах, що в умовах кризового стану прискорило процеси згортання масштабів сільськогосподарського виробництва саме в зоні ризикового землеробства.

А. Гордійчук та О. Стахів, досліджуючи аграрне природокористування в зоні осушення, виокремлюють особливості аграрного природокористування на торфових ґрунтах, яке базується на мобілізації азоту торфового ґрунту, що призводить до значних змін в ньому. На їх переконання, це не враховувалося при обґрунтуванні доцільності широкомасштабної осушувальної меліорації в Західному Поліссі України. Незначна увага приділялася екологічним втратам, зокрема втратам органічної речовини торфового ґрунту як його основного багатства [3, с. 40].

Еколого-економічна розбалансованість в аграрному природокористуванні значною мірою пов'язана з погіршенням системи фінансування утримання мережі гідротехнічних споруд як загальнодержавного, так внутрішньогосподарського значення; ліквідацією колгоспно-радгоспної системи господарювання, яка мала в наявності відносно розвинену систему агрохімічного, агротехнічного та гідромеліоративного забезпечення сільськогосподарського виробництва. Натомість новий виробничо-технологічний уклад сільськогосподарського виробництва за великим рахунком так і не сформовано.

Недостатній обсяг фінансування природоохоронних заходів у зоні ризикового землеробства пов'язаний з тим, що в цій зоні відсутні, як правило (особливо це стосується зони осушення та гірських територій), центри концентрації інвестиційного потенціалу. Натомість в чорноземній зоні функціонують великі підприємницькі утворення, які за наявності відповідного регуляторного механізму впливу спроможні профінансувати проєкти відтворення природної родючості порушених земель. Це зумовлено тим, що має місце значна територіальна диференціація між рівнем природної родючості сільськогосподарських земель, адже умови господарювання в чорноземній зоні та зоні ризикового землеробства є надто полярними і потребують неоднакових капітальних витрат для отримання прийнятного рівня рентабельності сільськогосподарського виробництва.

Якраз у зоні ризикового землеробства відбулися найбільш деструктивні процеси під час економічної кризи 1990-х років: було демонтовано переважну більшість сільськогосподарських підприємств, втрачено традиційну спеціалізацію, порушено науково обґрунтовані норми використання осушених і зрошуваних земель. Особливо складна ситуація має місце в зоні осушення, де природною ренатуралізацією охоплено значні площі сільськогосподарських угідь і звужено ареал ведення сільськогосподарського виробництва. При цьому не використовуються сформовані під впливом природної ренатуралізації умови для розвитку зеленого туризму та екологічного підприємництва [1].

Агрохолдинги не дуже охоче спрямовують власні інвестиції в зону осушення, оскільки тут значно вищі питомі витрати на виробництво переважної більшості сільськогосподарських культур, які зумовлені необхідністю фінансування модернізації міжгосподарських і внутрішньогосподарських мереж гідротехнічних споруд, здійснення агролісомеліоративних заходів, проведення хімічної меліорації.

При цьому осушені сільськогосподарські угіддя можуть бути використані для відновлення посівів традиційних для Поліської зони культур – льону та жита, а також для нарощення сировинної бази розвитку тваринництва. Відновлення традиційної спеціалізації потребує значних інвестиційних вливань, а вирішити це за відсутності потужних центрів високої концентрації інвестиційного потенціалу вдасться лише за безпосередньої участі держави та територіальних громад через реалізацію ними, разом із підприємницькими структурами, інвестиційних проєктів на основі державно-приватного партнерства.

Однією з причин виснажливого та розбалансованого аграрного природокористування в зоні осушення є зміна традиційної сільськогосподарської спеціалізації, що призвело до збільшення площі сільськогосподарських культур зернової групи та просапних культур, що в результаті збільшило втрати родючого шару ґрунту і активізувало дефляційні та ерозійні процеси. Причиною втрати традиційної сільськогосподарської спеціалізації стало посилення впливу на землекористувачів кон'юнктури аграрних ринків, коли різко збільшився попит на зернові культури у зв'язку із загостренням проблем продовольчої безпеки, та на сільськогосподарські культури, які виступають сировиною для виробництва енергетичних ресурсів.

Очікуваних результатів стосовно раціоналізації аграрного природокористування в зоні осушення можна досягти шляхом формування біоенергетичних систем, які передбачають відновлення традиційної сільськогосподарської спеціалізації, зокрема в зонах домінування осушених сільськогосподарських угідь, через відновлення посівів окремих технічних культур, як-то льону-довгунця та льону олійного, костриця яких є ефективним енергетичним матеріалом. При цьому забезпечується отримання цінної сільськогосподарської сировини – насіння льону та волокна. Паралельно зменшуються посівні площі культур енергетичного спрямування. Тому на основі використання ініціатив органів

місцевої влади варто поступово відновлювати посівні площі як льону-довгунця, так і льону олійного, що дасть можливість укріпити агроландшафти, відновити традиційну спеціалізацію та сформувати надійне джерело виробництва енергетичних ресурсів (рис. 1).

З огляду на те, що протягом останніх років в аграрному секторі економіки зростають обсяги виробництва та концентрація інвестиційного потенціалу, переробка відходів сільськогосподарської сировини і виготовлення на їх основі паливних енергетичних ресурсів сприяє формуванню значних резервів для заміни традиційних викопних вичерпних видів палива відновними [6, с. 45].

Ліквідація великих товарних сільськогосподарських підприємств, які утримували внутрішньогосподарські мережі осушувальних і зрошувальних систем, а також відсутність протягом тривалого періоду системної державної політики щодо збереження та модернізації мережі гідротехнічних споруд призвели до вилучення з господарського обігу значної площі сільськогосподарських угідь як у зоні дефіциту вологи, так і в зоні її надлишку. Процес аграрного природокористування на цих територіях набув хаотичного та нерегульованого характеру, який підкріплювався тотальним інвестиційним дефіцитом у секторі сільських домашніх господарств і призвів до порушення цілісності земельних масивів, що в результаті знизило самовідтворювальну здатність осушених і зрошуваних сільськогосподарських угідь.

Враховуючи наслідки деформацій та галузевих перегинів у сільськогосподарському виробництві та в інших сферах природно-ресурсного сектора національного господарства, принципами раціоналізації аграрного природокористування в зоні ризикового землеробства мають виступати:

- ✦ *принципи максимально можливого відновлення докризової традиційної сільськогосподарської спеціалізації, який забезпечить відновлення тих видів сільськогосподарського виробництва, які найбільшою мірою відповідають типу домінуючих на окремих територіях ґрунтів, що усуне надмірний рівень деградації агроландшафтів;*
- ✦ *принципи дотримання еколого-економічної збалансованості, який передбачає уникнення прецедентів повторення практики надмірного антропогенного втручання в природні екосистеми, як це відбувалося в період масштабних меліорацій в умовах командно-адміністративної системи (мова йде про недоцільність повернення у продуктивний сільськогосподарський оборот тих угідь, де природна ренатуралізація набула незворотного характеру);*
- ✦ *принципи адаптованості до вимог міжнародних природоохоронних конвенцій та міжнародних торгово-економічних утворень, який передбачає стимулювання державою тих видів виробничо-господарської та природоохоронної діяльності, які сприяють досягненню пріоритетів боротьби з глобальним потеплінням,*

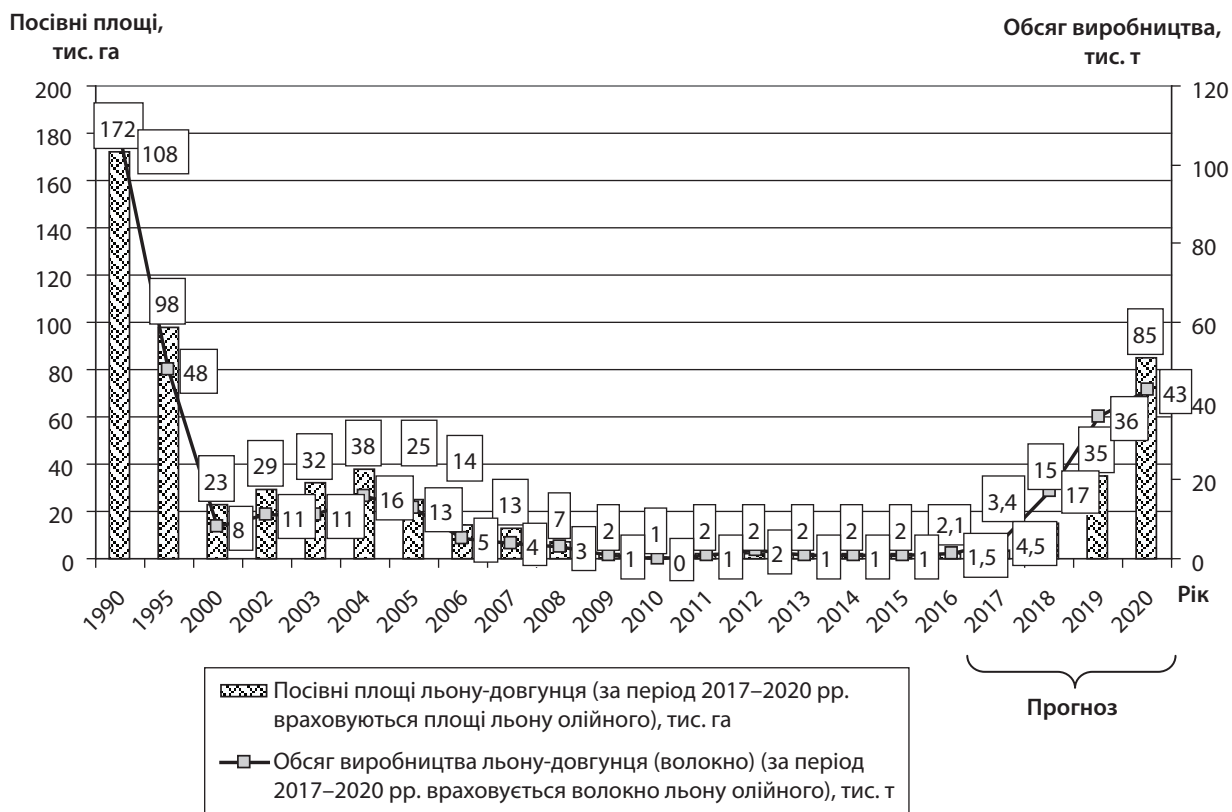

Рис. 1. Посівні площі та обсяг виробництва льону у 2013–2015 рр. і прогноз до 2020 р.

Джерело: складено згідно з експертними оцінками та за даними Державної служби статистики України.

- опустелюванням і забезпеченням біорізноманіття. В умовах України це також означає суттєве розширення площі природно-заповідних територій відповідно до Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом;
- ✦ *принцип боротьби із сільською бідністю*, який покликаний забезпечити апроксимацію господарських пріоритетів аграрного природокористування до пріоритетів подолання бідності в сільських територіальних громадах через формування інституціоналізованих об'єднань сільських мешканців, сільськогосподарських товаровиробників, органів місцевого самоврядування та фінансово-кредитних установ;
 - ✦ *принцип подолання асиметричності інформації щодо наявності інструментів та методів державної та регіональної підтримки проєктів раціоналізації аграрного природокористування*, що сприяє поширенню практики впровадження систем ґрунтозахисного землеробства, екологічного реінжинірингу порушених і деградованих територій, здійснення комплексу меліоративних і природоохоронних заходів;
 - ✦ *принцип збереження продовольчої, а не енергетичної спрямованості регіональних систем сільськогосподарського виробництва*, який має забезпечувати відповідне регулювання структури посівних площ з метою уникнення гіпертрофованого збільшення посівних площ сільськогосподарських культур енергетичної спрямованості;
 - ✦ *принцип трансформації негативних екстерналій в позитивні*, який базується на припущенні про короткострокові втрати надмірної природної ренатуралізації сільськогосподарських угідь і про довгострокові вигоди внаслідок формування природно-ресурсних передумов для диверсифікації сільської економіки та розширеного відтворення природно-ресурсного потенціалу.

Вибір методів раціоналізації аграрного природокористування сьогодні ускладнюється тим, що вже тривалий період на значних територіях відбувається процес нерегульованої експлуатації сільськогосподарських угідь. Це стосується і сектора великих вертикально та горизонтально інтегрованих аграрних формувань, які намагаються максимальною мірою використати орендовані сільськогосподарські угіддя (і це не завжди відзначається відповідним агротехнічним та агрохімічним супроводженням), а також особистих селянських господарств, які внаслідок перманентного інвестиційного дефіциту не мають можливості регулярно проводити науково обґрунтовані сівозміни, впроваджувати безплужний обробіток ґрунту та забезпечувати необхідний баланс використання мінеральних та органічних добрив.

Значною мірою такий стан консервується у зв'язку з багаторічною пролонгацією мораторію на вільний оборот сільськогосподарських угідь. Має місце значний розрив між загальнодержавними пріоритетами раціона-

лізації аграрного природокористування, які сформовано у відповідності до науково обґрунтованих принципів господарського освоєння агроресурсного потенціалу, та корпоративними пріоритетами, де домінує намагання отримати максимальні прибутки.

Темпи, масштаби та методи аграрного природокористування сьогодні визначаються соціально-економічними детермінантами (рівень доходів мешканців територій, які виступають ареалом розміщення природних ресурсів, наявність достатньої кількості робочих місць в зонах концентрації природно-ресурсного потенціалу, етика підприємницьких структур і домогосподарств, які працюють у природно-ресурсному секторі, зокрема у сфері сільськогосподарського виробництва), що має виступити передумовою для формування такого інституціонального середовища господарського освоєння природно-ресурсного потенціалу, яке упереджуватиме марнотратне та розбалансоване використання природних ресурсів і стимулюватиме нарощення природного капіталу як ресурсного базису соціально-економічного піднесення, перш за все, сільських територій [1; 2]. У зоні ризикового землеробства рівень депресивності розвитку сільських територій є вищим порівняно з іншими регіонами, що культивує практику використання природоруйнівних форм аграрного природокористування та підриває природно-ресурсний потенціал розширеного відтворення сільськогосподарського виробництва в середньостроковій перспективі.

ВИСНОВКИ

Встановлено, що аграрне природокористування являє собою комплекс заходів, спрямованих на створення умов для процесу сільськогосподарського виробництва через використання наявного агроресурсного потенціалу та інших природних ресурсів, які забезпечують відповідний водно-повітряний режим сільськогосподарських угідь та упереджують прояви виснажливого використання ґрунтів. Аграрне природокористування в зоні ризикового землеробства відзначається комплексом прикметних рис, які вимагають формування відповідного підходу до вибору пріоритетів екологічного реінжинірингу цих територій, який базуватиметься на дотриманні принципів невиснажливого землекористування та забезпечуватиме відновлення відповідності між сільськогосподарською спеціалізацією та природно-ресурсними передумовами.

Принципами раціоналізації аграрного природокористування в зоні ризикового землеробства мають виступати: принцип відновлення традиційної сільськогосподарської спеціалізації; принцип дотримання еколого-економічної збалансованості; принцип адаптованості до міжнародних природоохоронних конвенцій; принцип боротьби із сільською бідністю; принцип подолання асиметричності інформації; принцип збереження продовольчої спрямованості сільськогосподарського виробництва; принцип трансформації негативних екстерналій в позитивні.

Основним галузевим пріоритетом раціоналізації аграрного природокористування в зоні ризикового зем-

леробства визначено відновлення традиційної сільськогосподарської спеціалізації, зокрема для зони осушення – це відновлення посівів луб'яних культур, які сприятимуть укріпленню агроландшафтів та забезпечать найбільш ефективне використання дерново-підзолистих і супіщаних ґрунтів. Інституціональним пріоритетом раціоналізації аграрного природокористування розглядається формування державно-приватних партнерств, які дадуть можливість консолідувати інвестиційні можливості суб'єктів сільськогосподарського підприємництва та адміністративний потенціал місцевого самоврядування, що сприятиме мінімізації інвестиційного дефіциту у зв'язку з відсутністю достатньої кількості великих товарних виробництв. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Голян В. А. Інвестиції в економіку України: особливості сфери природокористування. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 6. С. 12–21.

2. Голян В. А. Соціально-економічні детермінанти природокористування: синдром бурштинової лихоманки. *Економіка та держава*. 2016. № 6. С. 5–15.

3. Гордійчук А. С., Стахів О. А. Еколого-економічна оцінка аграрного природокористування на торфових ґрунтах Західного Полісся України. *Вісник Національного університету водного господарства та природокористування*. Сер.: Економіка. 2007. Вип. 4 (40). Ч. 2. С. 40–47.

4. Дорогунцов С. І., Борщевський П. П., Данилишин Б. М. Удосконалення управління природокористуванням в АПК: монографія. Київ: Урожай, 1992. 128 с.

5. Кузнєцова Т. В., Аверкіна М. Ф. Екологізація аграрного природокористування на прикладі Волинського Полісся. *Вісник Національного університету водного господарства та природокористування*. Сер.: Економіка. 2007. Вип. 4 (40). Ч. 2. С. 135–140.

6. Оцінка соціально-економічних та екологічних наслідків впливу енергетики України на навколишнє природне середовище. Київ, 2017. 64 с.

7. Рогач С. М. Інституціональне забезпечення аграрного природокористування: теорія і практика: автореф. дис. ... д-ра екон. наук: 08.00.06. Київ, 2013. 44 с.

8. Розвиток аграрного виробництва як передумова забезпечення продовольчої безпеки України: аналітична доповідь. Київ: НІСД, 2011. 104 с.

REFERENCES

Dorohuntsov, S. I., Borshchevskiy, P. P., and Danylyshyn, B. M. *Udoskonalennia upravlinnia pryrodokorystuvanniam v APK* [Improvement of environmental management in the agroindustrial complex]. Kyiv: Urozhai, 1992.

Holian, V. A. "Sotsialno-ekonomichni determinanty pryrodokorystuvannia: syndrom burshtynovoi lykhomanky" [Socio-economic determinants of nature use: amber fever syndrome]. *Ekonomika ta derzhava*, no. 6 (2016): 5-15.

Hordiichuk, A. S., and Stakhiv, O. A. "Ekoloho-ekonomichna otsinka ahrarnoho pryrodokorystuvannia na torfovykh gruntakh Zakhidnoho Polissia Ukrainy" [Ecological and economic assessment of agrarian nature management on peat soils of the Western Polissya of Ukraine]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu vodnoho hospodarstva ta pryrodokorystuvannia*. Ser.: Ekonomika vol. 2, no. 4 (40) (2007): 40-47.

Holian, V. A. "Investytsii v ekonomiku Ukrainy: osoblyvosti sfery pryrodokorystuvannia" [Investments in the economy of

Ukraine: features of the sphere of natural resources use]. *Investytsii: praktyka ta dosvid*, no. 6 (2016): 12-21.

Kuznietsova, T. V., and Averkyna, M. F. "Ekolohizatsiia ahrarnoho pryrodokorystuvannia na prykladi Volynskoho Polissia" [Environmentalization of agrarian nature using Volyn Polissya]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu vodnoho hospodarstva ta pryrodokorystuvannia*. Ser.: Ekonomika, vol. 2, no. 4 (40) (2007): 135-140.

Otsinka sotsialno-ekonomichnykh ta ekolohichnykh naslidkiv vplyvu enerhetyky Ukrainy na navkolyshnie pryrodne seredovyshe [Assessment of socio-economic and environmental impacts of Ukraine's energy impact on the natural environment]. Kyiv, 2017.

Rohach, S. M. "Instytutsionalne zabezpechennia ahrarnoho pryrodokorystuvannia: teoriia i praktyka" [Institutional provision of agrarian nature: theory and practice]: *avtoref. dys. ... d-ra ekon. nauk: 08.00.06*, 2013.

Rozvytok ahrarnoho vyrobnytstva yak peredumova zabezpechennia prodovolchoi bezpeky Ukrainy: analitychna dopovid [Development of agrarian production as a prerequisite for ensuring food security in Ukraine: an analytical report]. Kyiv: NISD, 2011.